

7. Про адвокатську діяльність : проект Закону України, внесенного народним депутатом України Мірошниченком Ю. Р. 24 січ. 2008 р. № 1430 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/wcbproc1_1?id=&pf3511=31490.
8. Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури : затв. Указом Президента України від 5 трав. 1993 р. № 155/93 // *Голос України*. — 1993. — 13 трав.

Анотація

Димитрова М. В. Проблеми формування кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. — Стаття.

У статті розглядаються основні засади формування кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, аналізуються положення чинного законодавства, висвітлюються недоліки та вносяться пропозиції щодо реформування кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

Ключові слова: адвокатура, органи адвокатського самоврядування, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури.

Аннотация

Димитрова М. В. Проблемы формирования квалификационно-дисциплинарных комиссий адвокатуры. — Статья.

В статье рассматриваются основы формирования квалификационно-дисциплинарных комиссий адвокатуры, анализируются положения действующего законодательства, подчеркиваются их недостатки и вносятся предложения по реформированию квалификационно-дисциплинарных комиссий адвокатуры.

Ключевые слова: адвокатура, органы адвокатского самоуправления, квалификационно-дисциплинарные комиссии адвокатуры.

Summary

Dymytrova M. V. Problems of the establishment of qualification-disciplinary commissions of advocacy. — Article.

The author analyses main problems of the establishment and activity of qualification-disciplinary commissions of advocacy in Ukraine.

Keywords: advocacy, qualification-disciplinary commissions of advocacy, professional association, self-government.

УДК 340.12

Л. І. Заморська

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ

Одне з головних завдань соціально-економічних і політично-правових перетворень соціально орієнтованої, демократичної правової держави, пов'язане, зрозуміло, з тим, наскільки успішно буде підвищуватися роль ціннісно-нормативної регуляції суспільних відносин. Число цінностей, на які орієнтується окрема людина, величезне. Але у типовій для людей того чи іншого суспільства структурі свідомості можна виділити одну загальну цілеспрямованість їхньої поведінки. У феодальному суспільстві — це орієнтація на високий становий статус, на досягнення гідного місця у станово-корпоративній ієрархії. У ранньому буржуазному суспільстві — орієнтація на збагачення як вищу

суспільну й особисту мету життєдіяльності. На сучасному етапі суспільного розвитку у більшості провідних країн здійснюється орієнтація на гуманні, історично прогресивні та нормативно-правові цінності, що концентруються в задоволенні основних інтересів суспільства в цілому та окремих його індивідів зокрема.

Проте дана проблема є актуальною не тільки для філософії чи соціології, а й для теорії права, яка визначає нормативне закріплення аксіологічних основ духовного існування суспільства у правовому просторі.

Дослідженням окремих положень щодо природи духовних цінностей, загальної характеристики окремих її видів займалися такі науковці, як: Ю. М. Оборотов, В. В. Дудченко, Н. М. Крестовська, А. Ф. Крижанівський, М. І. Козюбра, А. А. Козловський, О. Ф. Скакун, О. Г. Мурашин, С. Д. Гусарева, О. О. Бандура, П. М. Рабінович, О. Г. Рогова, С. В. Місевич та ряд інших.

Ціннісне сприйняття людьми об'єктів суспільного життя зумовлюється конкретно-історичними умовами розвитку людства, місцем особи, соціальних спільнот у системі певних економічних і соціально-політичних відносин, ступенем розвитку потреб та інтересів людей. За своєю природою і сутністю цінності становлять синтез об'єктивних і суб'єктивних, індивідуальних і соціально-класових, національно-етнічних і загальнолюдських засад. Вони належать до системи соціально-нормативних, мобілізаційних та інтегративних регуляторів життя, поведінки індивідів, соціальних спільнот і соціуму в цілому, слугують важливим джерелом соціалізації особи, мірою, якою з рештою, вимірюється людське життя.

Слід відзначити, що ми живемо у такий час, коли переоцінка цінностей відбувається не на рівні однієї особистості, а на рівні усього суспільства. Те, що було важливим ще кілька років тому, починає відходити на другий план. І сьогодні перелік цінностей, передусім молоді, очолюють освіченість, незалежність, ефективність у справах, успішна кар'єра, матеріально забезпечене життя, тверда воля, тобто усе те, що тісно пов'язане з прагматичною стороною життєдіяльності.

Безперечно, світ цінностей різноманітний і практично невичерпний, як різноманітні і невичерпні потреби й інтереси людства, що прогресивно розвивається. До цінностей слід підходити історично, оскільки їхній набір і функції відмінні на різних етапах розвитку суспільства. Якщо в сучасному світі одне з перших місць посідають наукові цінності. То не слід забувати, що був час (первісне суспільство), коли наука навіть не існувала, а отже, не існували її цінності. В епоху середньовіччя, коли панував релігійний світогляд, вищими цінностями вважалися божественні одкровення і релігійні догми. У той же час наукові трактати вважалися небезпечними для суспільства, а їх авторів інколи навіть спалювали на багаттях інквізиції. Усе це означає, що світ цінностей необхідно розглядати завжди конкретно, а не абстрактно, пам'ятати про історичні межі тих чи інших ціннісних об'єктів.

На думку О. О. Бандурки, «цінності можуть бути як бажаними, нормативними, так і вже існуючими. Безумовно, варто відрізнити цінності, що необхідні

для задоволення потреб практичного плану, від цінностей більш високого порядку — цільових, нормативних і цінностей-ідеалів» [2, 112].

З огляду на вище сказане, серйозною (актуальною) науковою проблемою було, є і залишається визначення нормативної природи особливого виду цінностей у суспільстві, зокрема духовних (суб'єктивних).

Духовні (суб'єктивні) цінності — це нормативна, розпорядно-оціночна сторона явищ суспільної свідомості, що відображається через відповідні форми. Вони служать нормативною формою орієнтації людини в соціальній і природній реальності. Відомо, що ідеї, погляди можуть бути істинними і помилковими, але від цього вони не перестають бути цінностями. Всі ідеї у сфері цінностей виконують певну функцію, регулюють ті чи інші відносини людей, виступаючи засобами й об'єктами їхньої діяльності. Особливе місце займає культура як цінність інтегрального порядку. По-перше, тому, що культура поєднує матеріальні, соціально-політичні і духовні цінності, створені працею людини для задоволення своїх потреб. По-друге, тому, що культура — це не тільки сукупність створених цінностей, але і спосіб створення і засвоєння цінностей, тобто спосіб реалізації творчого потенціалу людини у сфері матеріальної і духовної діяльності. Інакше кажучи, культура — це не просто сума предметів і цінностей, але і процес розкриття здібностей і талантів людини, формування в неї відповідних ціннісних орієнтацій. Культура як цінність — це все те, що сприяє розвитку людини, її гуманності, шляхетності і творчих здібностей, що сприяє зростанню її свободи, підвищенню влади над природою, суспільними відносинами і самим собою [8, 179].

Кожне покоління використовує накопичений досвід своїх попередників, засвоює досягнення і рухається далі, до створення нових цінностей. Як відомо, у культурі існують три види цінностей: цінності-ідеали; цінності-властивості речей, виявлені в результаті співвіднесення з цінностями-ідеалами, та цінності-речі, що володіють ціннісними властивостями.

Серед цінностей, пов'язаних із традиційними формами суспільної свідомості, виділимо передусім моральні цінності, тобто явища моральної культури, за допомогою яких можуть задовольнятися суспільні й індивідуальні потреби у подоланні протиріч між поведінкою особистості та інтересами суспільства.

Система духовних цінностей і моральних норм є однією з важливих умов забезпечення політичної і соціальної стабільності суспільства [6, 72].

Моральними цінностями вважаються ті, які задовольняють моральні запити суб'єктів, які приносять їм моральне задоволення. Моральні цінності віддзеркалюють не тільки сформоване реальне буття, але й потреби у більш досконалих формах суспільного життя. Моральні цінності — це своєрідне вираження ідеалу, прагнення до здійснення яких підсилює практично діючий характер моральних орієнтацій. Вони виступають як міра відповідності людським вчинкам, відносинам, моральним та іншим вимогам реальних можливостей досягнутого етапу суспільного прогресу. На основі моральних цінностей формується нормативно-ціннісна орієнтація особистості. У ній вміщується і вимога того, як вчиняти, і оцінка існуючих явищ чи тих, що мали місце. Без регулярного

безупинного задоволення моральних потреб, без відносно постійного залучення до моральних цінностей, без оволодіння ними в людини порушується психіка, змінюється характер її поведінки. Наскільки велика роль моральних цінностей у житті людини і суспільства, наочно показують кризи моралі, переоцінка її цінностей. У сучасних умовах йде процес злому старих ідеалів, принципів моралі. Втрачають виправданість колишні прагнення і дії людини, у неї вселяються розгубленість і невпевненість. Людина в нинішній кризі відчуває почуття втрати, у неї наче зникає ґрунт під ногами. Втрата моральних цінностей — це втрата морального здоров'я людини і суспільства.

Завдяки моральним цінностям можуть відзначатися заслуги особистості чи її провина. Коли говорять про заслуги, мають на увазі суспільно корисну діяльність людей, таку їх поведінку, що найбільше відповідає інтересам суспільства, вимогам громадського обов'язку. Заслуга полягає в перевищенні звичайної середньої міри обов'язку чи в тривалому бездоганному виконанні обов'язків: «пішли на заслужений відпочинок», — говоримо про пенсіонерів, тобто заслуга — це висока соціальна цінність вчинків, людського життя і діяльності. Заслуги і достоїнства оцінюються суспільством, стають об'єктами честі і слави так само, як оцінюється провина, породжуючи безчестя, ганьбу, покарання, честь — добре ім'я, позитивна моральна репутація, особливий механізм морального регулювання. Одне із завдань морального виховання саме і полягає в тому, щоб навчити людину дорожити своєю гідністю, берегти добре ім'я, не плямувати його негідним вчинками. Давно вже помічено, що честь і слава — важливі спонукачі людської діяльності, джерела більшої енергії, що може бути спрямована на служіння обов'язку, на суспільно корисні справи. У пошуках суспільного визнання, всенародної слави людина здатна зробити великі і добрі справи. Але тут, у надзвичайно складній сфері морального стимулювання, особливо важливе дотримання міри. У моральній людини обов'язково повинне бути почуття честі, прагнення до завоювання і збереження доброго імені. Інакше світ моральних цінностей буде їй недоступний. Але важливо ще, й те, яке в людини почуття честі, на яку систему моралі воно зорієнтоване, у чому бачить людина свою честь і славу, якими справами збирається їх завойовувати. Важливе й інше: як, у якій мірі розвинуте почуття честі, яка його питома вага в моральній свідомості особистості, у мотивах її поведінки [1, 171].

Серед сукупності духовних цінностей чільне місце посідають естетичні цінності, тобто предмети і явища природи, доступні людському сприйняттю: сама людина (її вигляд, дії, вчинки, поведінки); речі, створені людьми; й продукти духовної діяльності; витвори мистецтва. Наявність об'єктів, що мають цінність, залежить від того, до якої конкретної системи соціально-політичних відносин вони належать, які ідеали служать критерієм оцінки. Основні види естетичних цінностей — прекрасне, піднесене і їхні протилежності — потворне і нище. Особливу групу естетичних цінностей складають трагічне і комічне, що характеризують ціннісні засоби різних драматичних ситуацій у житті людини, що образно моделюються у мистецтві. Низька естетична культура, а тим більш естетичне невігластво неуптво може залишити людину байдужою до краси

природи, її гармонії, до краси і шляхетності людської діяльності, до здобутків літератури і мистецтва. Саме тому в сучасних умовах треба домагатися, щоб кожна людина вміла чітко розрізняти прекрасне і потворне, уміла насолоджуватися прекрасним, переживати і співпереживати трагічне, сміливо протистояти і вести боротьбу проти потворного в діях людей, проти низькопробності і несмаку в мистецтві, побутового хамства і т. д. [4, 172].

Важливою складовою духовних цінностей суспільства є правові цінності, тобто конкретні соціально-правові явища, правові засоби і механізми, до яких можна віднести наступні:

— конкретний вираз власної цінності права у практичному житті людей — безпека людини в конфліктних ситуаціях, визначеність і гарантованість її прав, забезпечення справедливого вирішення юридичних питань;

— особливі правові засоби і юридичні механізми, тобто так звані «юридичний інструментарій», що забезпечує цінність права, гарантованість прав кожної людини і суспільства в цілому, інститути, які виражають оптимальне співвідношення нормативного й індивідуального регулювання тощо;

— різноманітні елементи приватного права — цивільні інститути власності, оборудок, різних договірних зобов'язань, що у своїй сукупності забезпечують високий правовий статус автономної особистості, пріоритетну юридичну значимість індивідуальної волі.

Завдяки цим цінностям відбувається процес правової соціалізації особи, тобто засвоєння людиною упродовж усього її життя правових знань, норм і цінностей суспільства, до якого вона належить. Водночас правова соціалізація виступає складовою частиною багатогранного процесу, в ході якого відбуваються відтворення і подальший розвиток правових інститутів і відносин, а також розвиток суспільних якостей тих суб'єктів, які підтримують і реалізують ці відносини у своїй життєдіяльності. Відтак, завдяки правовим цінностям у процесі правової соціалізації людей відбувається не просто засвоєння ними певних правовідносин, досвіду, знань тощо, але й перетворення їх в особисті правові орієнтири та настанови, внаслідок чого формується правосвідомість, позиція, правова зрілість, тобто певний рівень правової культури в цілому. Її можна визначити як показник, що відображає якісну специфіку і рівень правової інформованості, компетентності, переконаності, соціально-правової активності, адаптованості особи до наявних у суспільстві правовідносин.

В системі ціннісних координат більшість дослідників відокремлюють людину як вищу цінність суспільного розвитку. Положення «людина — вища цінність», як правило, використовуються гуманістами як аксіома, і це дійсно аксіома «у тому розумінні, що людство вистраждало ідею вищої цінності, прийшло до неї через гіркий досвід багатьох поколінь. Цінність людини і її життя може розглядатися як індивідуальний синтез всіх інших цінностей, що функціонують у суспільстві. Цінність життя є сукупність елементів особистісних орієнтацій. Чому життя людини — вища цінність. По-перше, тому, що поза життям людини немає і не може бути цінностей. Це єдиний критерій і умова для існування будь-якої іншої цінності. Для індивіда життя постає як вища

цінність, вище благо безвідносно до чого б те не було. Цінність життя — ніби фундамент і вершина для всіх інших цінностей. По-друге, у залежності від розуміння цінності життя буде формуватися становлення суспільства до людини. Якщо у відносинах між людьми цінність життя аналізується в індивідуальному аспекті, то тут значимість життя визначається не для самого індивіда, а для суспільства. Питання про те, чи є сама людина цінністю, розглядається з двох сторін: у чому для людини полягає цінність іншої людини і Людини взагалі? У чому цінність власного життя людини? Інтерес індивіда до інших людей має для нього зміст, залежний не тільки від того, який він сам. Визначення цінності життя соціально знаходиться в прямій залежності від історичних умов. Що таке раб для рабовласника? Що таке кріпак для феодала? Що таке пролетар для буржуа? У ході розвитку цивілізації крок за кроком створюються передумови тих взаємин між людьми, що в абстрактній формі виражені категоричним імперативом Канта: «Чини так, щоб ти завжди ставився до людства й у своїй особі, і в особі кожного іншого так само, як до мети, і ніколи не ставився б до нього як до засобу». Слід зазначити, що абсолютною цінністю людина є тільки потенціально. Перетворення абсолютного характеру цінності людини з потенції у реальність означає становлення вільного розвитку індивідів суспільно значимим явищем [3, 172].

Вільний розвиток особистості відображається у філософському визначенні. Воля — це здатність людини діяти у відповідності зі своїми інтересами і цілями, спираючись на пізнання об'єктивної необхідності. Воля стає цінністю, коли людина її усвідомлює. Там, де немає усвідомлення цінності волі, усвідомлення себе як рівного з іншими людьми, там немає ні справжнього самолюбства, ні людської гідності. Розуміння своєї несвободи й усвідомлення цінності волі затверджується і зміцнюється в боротьбі, найбільш повно виявляється в періоди революційних підйомів, бурхливих політичних подій. Події сучасності наочно підтверджують тезу: громадська самосвідомість немислима без свідомості і відчуття цінності свободи [5, 93–95].

Отже, свобода особистості — це суперечливий процес творення нових життєвих реалій законами загальнолюдської культури. Саме через свободу людина здобуває й підтримує велич своєї особистості. Міра особистості безпосередньо визначається рівнем її свободи. Завдяки свободі людина виступає творцем історії. Свобода є своєрідним показником людяності, одним із визначальних чинників її сутності.

Висновки. Таким чином, аналізуючи духовні цінності, слід відзначити, що необхідною умовою редукції духовних цінностей та ідеалів на рівень індивідуального світовідчуття є набуття духовною цінністю особистісного сенсу. Для цього повинен бути практично включеним у діяльність, спрямовану на реалізацію відповідної цінності. На думку сучасних дослідників духовних цінностей, «ментальне регулювання — розум — найважливіший засіб прийняття духовних цінностей індивідом» [7, 102].

Підсумовуючи усе викладене вище, маємо підстави відзначити, що у філософсько-правовому сенсі цінностями є об'єкти, явища, ідеї, суспільні пропеси

та їх властивості, до яких людина ставиться як до задовольняючих її соціальні потреби, інтереси, бажання і які вона залучає до сфери своєї життєдіяльності. Цінності виступають невід'ємною складовою правової культури суспільства і «віддзеркалюються» у формі нормативного припису.

Література

1. Афанасьева И. Г. Социалистические ценности и ценностные ориентации личности / И. Г. Афанасьева. М.: МГУ, 1986. — 60 с.
2. Бандурка О. О. Єдність цінностей та істини у праві / О. О. Бандурка. К.: Наук. думка, 2000. — 184 с.
3. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности : сб. ст. — М.: Прогресс, 1990. — 495 с.
4. Эстетика Ренессанса : (антология в 2 т.) Т. 2 / сост. В. П. Шестаков. — М.: Искусство, 1981. — 639 с.
5. Основные ценности социальной демократии / отв. ред. В. С. Орлов. М.: РАН ИНИОН, 1996. — 236 с.
6. Рогова О. Г. Духовні цінності та проблема морального розвитку особистості // Філософська думка. — 2009. — № 2. — С. 66–80.
7. Токовенко В. В. Духовные ценности в условиях инности общественной системы / В. В. Токовенко, Е. В. Лисенко // Взаимообогащение культур и научные традиции. М.: РИЦ ИСПИ РАН, 1996. — С. 172–176.
8. Тугаринов В. П. О ценностях жизни и культуры / В. П. Тугаринов. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1960. — 156 с.

Анотація

Заморська Л. Нормативно-правова природа духовних цінностей. — Стаття.

Духовні цінності виступають нормативною формою орієнтації людини в соціальній, природній та правовій реальності. Особливим видом духовних цінностей в соціумі є моральні, більшість з яких знаходить свій прояв у правових нормах.

Ключові слова: цінності, духовні цінності, нормативна основа, моральні норми.

Аннотация

Заморская Л. Нормативно-правовая природа духовных ценностей. — Статья.

Духовные ценности выступают нормативной формой ориентации человека в социальной, естественной и правовой реальности. Особенный вид духовных ценностей в социуме — моральные, большинство из которых находят свое проявление в правовых нормах.

Ключевые слова: ценности, духовные ценности, нормативная основа, моральные нормы.

Summary

Zamorska L. Normative-legal nature of spiritual values. — Article.

Spiritual values come forward the normative form of orientation of man in social, natural and legal reality. By the special type of spiritual values in sociumi moral, majority from which finds the display in legal norms.

Keywords: values, spiritual values, normative basis, moral norms.